

Відгук

на дисертацію Гриценка Андрія Петровича «Формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії» представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни).

Дисертаційне дослідження А.П. Гриценка є актуальним, необхідним, а також має велике наукове і практичне значення. Сьогодні його цінність особливо вагома і полягає передусім у тому, що привертає суспільну увагу до проблеми формування нових освітніх стратегічних орієнтирів і практик. У свою чергу педагогічна наука, як важливий фактор розвитку національної системи освіти, навчання і виховання, покликана сформувати інноваційні моделі формування знань в процесі викладання історії у практиці загальноосвітніх шкіл України. Крім того, робота вирізняється новизною, адже є першою спробою дослідження процесу формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії.

Дослідник ставив своїм завданням визначити поняття інформаційного ресурсу та його роль у навчанні історії; схарактеризувати використання інформаційних ресурсів у процесі навчання історії старшокласників в історичній ретроспективі; визначити дидактичні можливості сучасних засобів навчання для формування у старшокласників умінь використання інформаційних ресурсів; обґрунтувати методичні умови ефективного формування у старшокласників умінь використовувати інформаційний ресурс; розробити і експериментально перевірити авторську методику формування відповідних умінь тощо.

Дослідження має проблемний характер. У ньому порушується чимало теоретичних проблем, які важливі для розуміння досліджуваної проблеми, зокрема фундаментальної ролі і значення історії як навчального предмету,

пізнання як інструменту нагромадження знань, інформаційного суспільства як цивілізаційної константи тощо.

Структура дисертації не викликає застережень, вона дозволила логічно і послідовно розкрити обрану тему, зосередити увагу на головних і принципових проблемах. Достовірність одержаних наукових результатів підтверджується використаною літературою та експериментальною базою.

У Вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано мету і завдання, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію результатів дослідження, чітко сформульовано провідну ідею, якій підпорядковано виклад матеріалу дисертації і формулювання висновків.

У першому розділі проаналізовано теоретико-методичні засади дослідження. Визначаючи і обґрунтовуючи понятійний апарат дисертації, автор уточнив сутність понять «інформація», «знання», «інформаційні ресурси», а також вийшов на авторські узагальнення глибинних процесів пов'язаних з формуванням інформаційного суспільства. Цілком слушним стало уточнення взаємозв'язку інформації і знання та зроблений авторський висновок про те що інформація без знання не може бути в принципі, у той час як знання без інформації цілком може існувати (с. 12). Достоїнством роботи стали авторські напрацювання сутності процесу використання інформаційних ресурсів, що суттєво розширило розуміння процесу навчання історії. На нашу думку репрезентативність даної частини роботи посилилась аби автор, розглядаючи загальний внесок вітчизняної і зарубіжної науки у розгляд поняття інформаційних ресурсів у широкому і вузькому значенні слова, визначив фахові особливості даних зусиль та прописав їх відповідно наукових напрямків (філософії, педагогіки, політології, соціології, історії). Автором максимально враховано набутки попередників щодо визначення ознак інформаційних ресурсів та запропоновано власне їх визначення з методичної точки зору навчання всесвітньої історії, яке вдало відображене у схемі (с. 21). Розглядаючи основні види інформаційних ресурсів, автор

цілком логічно виокремлює традиційні і електронні (новітні) ресурси та зазначає про виникнення у науковому обігу декілька десятиліть тому поняття електронних інформаційних ресурсів (с. 22). Даний сюжет роботи посилюється аби дисертант розширив інформацію про виникнення даного поняття, з'ясував її авторство та перше місце поширення а також визначив пропорції практичного використання традиційних та новітніх інформаційних ресурсів у навчальному процесі 2000–х років. Повно автором розглянуто процес перетворення традиційних інформаційних ресурсів в сучасні (віртуальні) та зміни ролі відповідних джерел ресурсів: бібліотек, музеїв, архівів тощо. Думається, що автору слід було запропонувати інформацію про зарубіжний досвід використання традиційних і новітніх джерел інформації та більш критично поглянути на місце (віртуальних) інформаційних технологій навчальному процесі України.

В підрозділі 1.2 дисертант розглянув історичний досвід формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у практиці навчання всесвітньої історії. Автор широко з'ясував низку факторів, які сприяли (не сприяли) протягом ХІХ – ХХІ ст. підручникотворенню, пошуку підходів до викладання історії, шляхів активізації учнів, а також показав спроби вкраплення в навчальний процес роботи з джерелами під час Української революції початку ХХ ст. Не викликає застережень і висновок автора про епізодичний характер використання на уроках історії історичних джерел у 1930-1950-х роках, а також про роль підручників як переважно носіїв історичного змісту (с.44). Дані напрацювання дисертанта могли набути додаткової інтерпретації, аби в цій частині роботи були прописані і причини чому у 1930-1950-і роки не віталось використання джерел, чому уніфікувався, інформаційно обмежувався навчальний процес, чому радянська держава намагалась у такий спосіб обмежувати можливості самостійної роботи учнів, пошуку ними альтернативної інформації тощо. Авторського пояснення потребувала і теза про мотиви переходу у 1941-1943 рр. навчання історії за підручниками доби УНР (с. 44).

Вигідно позиціонується в даній частині роботи сюжети які стосуються змін у формування в учнів уміння працювати з інформаційними ресурсами, що протікали в незалежній Україні. Автор в цілому лаконічно і повно розглядає досвід підручникотворення, напрацювання у змісті історичної освіти, окреслює різні приклади використання в навчальному процесі інформаційних ресурсів. На с. 51 роботи дисертант зазначає про те, що окремим прикладом нового підходу до використання в навчальному процесі інформаційних ресурсів став вихід посібника «Історія епохи очима людини. Україна та Європа у 1900-1939 рр.» який не містив авторського тексту, а лише добірку історичних джерел, що подавали історичні факти та інтерпретації. У зробленій дисертантом загальній характеристиці видання, слід було читачеві запропонувати авторське бачення продуктивності даного проекту та відповідності його загальними підходами до методики проведення уроків з використанням дослідницьких методів, методам роботи з історичними документами.

Здобутком дисертанта стало з'ясування умов використання сучасних інформаційних ресурсів із всесвітньої історії в старших класах. Автором проаналізована значна частина інформаційних ресурсів: офіційних сайтів, сайтів навчальних закладів та вчителів, довідкових сайтів (вивчено 215 веб-сайтів вчителів), з'ясовано місце і роль хрестоматій як джерела інформацій, книг для читання, робочих зошитів, історичних атласів контурних карт, енциклопедій. Автор в цілому повно розглянув механізм формування у старшокласників умінь використання інформаційних ресурсів. Розвиток умінь школярів дисертант розглянув через призму змісту освіти, виокремив етапи формувань груп умінь на різних рівнях, узагальнив надбання вчених з дослідження питання формування умінь використовуючи інформаційні ресурси.

Другий розділ дисертації присвячений авторській методиці формування у старшокласників умінь використання інформаційних ресурсів,

подано хід та результати її експериментальної перевірки, розроблено рекомендації щодо її впровадження у широку шкільну практику.

Він є емпірично спрямованим, вибудованим на результатах низки статистичних та емпіричних досліджень. В ньому автор обґрунтував, з чим ми погоджуємося, етапність формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії у вигляді авторської методики. Відповідно, в ній було визначено розвиток в учнів умінь здійснювати пошук потрібної інформації у всій сукупності інформаційних ресурсів (інформативні); уміння систематизувати (класифікувати) інформаційні ресурси (когнітивні або пізнавальні) та уміння обґрунтовувати вибір, оцінювати та використовувати інформаційні ресурси, репрезентувати результат (комунікативні). Дисертантом було доведено у роботі, що у процесі навчання у кожного учня системно формуються різні складові умінь використовувати інформаційні ресурси щодо систематизації (класифікації) ресурсів, пошуку потрібної інформації або її використання. Це дозволить учням просуватись від початкового до репродуктивного або творчого рівнів у сформованості умінь кожної конкретної складової умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії. Експериментальна робота відбувалася у три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний. Результатом експериментального навчання стало зростання в учнів і експериментальної, і контрольної груп сформованості умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії. Закономірно, що значне місце в роботі відведено моніторингу сформованості у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси. Зібрана емпірична база охоплює значний обсяг кількісних і якісних показників. Очевидно, що автору доречно було конкретизувати, які з зазначених соціологічних проектів реалізовувались ним самостійно, а в яких він брав безпосередню участь чи проводив лише вторинний аналіз даних. Вважаємо, що дисертаційну роботу варто було б

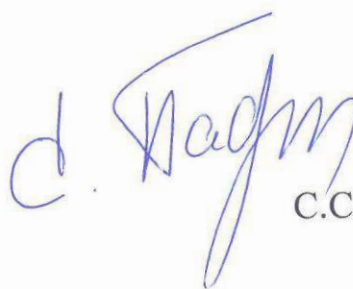
доповнити практичними рекомендаціями у вигляді пам'яток щодо можливостей використання різних видів інформаційних ресурсів.

Логічним завершенням роботи стали висновки, які, на думку опонента, сформульовані тактовно і лаконічно. На користь цього служить їх оприлюднення на шести міжнародних, регіональних науково-практичних конференціях, семінарах вчителів історії, 21 публікації автора.

Вважаємо, що дисертаційна робота на тему «Формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії», представлена на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а її автор – Гриценко Андрій Петрович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни).

Офіційний опонент:

доктор історичних наук, професор
провідний науковий співробітник
Інституту історії України
Національної академії наук України

С.С. Падалка

